

Kinderen en slechthorendheid

Voor contactgegevens van
de **audiologische centra**
kijk op **www.fenac.nl** of
bel met **030 - 276 99 02**.

Colofon

Dit is een uitgave van
Taakgroep Voorlichting FENAC
Postbus 222, 3500 AE Utrecht

Telefoon 030 - 276 99 02

Internet www.fenac.nl

E-mail info@fenac.nl

Tekst: Isabel Timmers, PIM\Tekst & Uitleg

Ontwerpen druk: Drukkerij Badoux, Houten

Uitgave april 2020

3e druk

Niets uit deze uitgave mag worden
gereproduceerd door middel van boekdruk,
foto-offset, microfilm of welk ander medium
ook, zonder schriftelijke toestemming van
de Federatie van Nederlandse
Audiologische Centra (FENAC).

Inhoudsopgave

Vooraf	3
Werking van het oor	5
Taal- en spraakontwikkeling bij kinderen	6
Slechthorende kinderen en het gezin	8
Hoortoestellen	9
Hoortoestellen op maat: aanschaf en proefperiode	11
Wennen aan een hoortoestel	13
Andere hulpmiddelen	16
Tips voor ouders	18
Een slechthorend kind op de peuterspeelzaal	20
Een slechthorende leerling in het basisonderwijs	22
Een slechthorende leerling in het voortgezet onderwijs	25
Tips voor leerkrachten en leidsters	27
Wegwijzer	29
FENAC voorlichtingsmateriaal	30

Vooraf

Wanneer duidelijk is dat uw kind slechthorend is, krijgt u als ouder te maken met duizend-en-een vragen. Over de toekomst van en kind en over zijn of haar kansen en mogelijkheden. Bijvoorbeeld over hoe u uw kind goed kunt begrijpen, en andersom. In deze brochure vindt u informatie over het ontstaan en de gevolgen van slechthorendheid én hoe u, samen met het Audiologisch Centrum (AC), uw kind kunt helpen. Naast tips voor ouders, staan er ook tips in voor leerkrachten en leidsters van een peuterspeelzaal of kinderdagverblijf en andere mensen met wie uw kind te maken krijgt. Uiteraard zijn de tips voor ouders ook handig voor anderen. Voor ouders met een slechthorende baby is er een aparte FENAC-brochure *Uw baby hoort niet goed, wat nu?* (zie wegwijzer).

Soorten gehoorproblemen

Deze brochure is bedoeld voor kinderen met een langdurig of blijvend gehoorverlies. Heeft uw kind tijdelijk problemen met het middenoor, lees dan de FENAC-brochure *Kinderen met een tijdelijk verminderd gehoor* (zie wegwijzer).

Wel of niet aangeboren?

Sommige kinderen hebben vanaf hun geboorte een gehoorverlies. Door de vroege screening, direct na de geboorte, komt dit vaak al vroeg aan het licht. Afhankelijk van

de aard en mate van het gehoorverlies, kan het ook zijn dat het gehoorverlies pas later wordt opgemerkt. Bijvoorbeeld op de peuterspeelzaal of op school, wanneer horen steeds belangrijker wordt. Er zijn ook kinderen bij wie het gehoorverlies niet is aangeboren. Mogelijk zijn zij langzaam steeds wat minder gaan horen of is het gehoorverlies ontstaan na een ziekte.

Problemen door slechthorendheid

Wanneer u ontdekt dat uw kind slechthorend is, is het belangrijk op zoek te gaan naar de juiste ondersteuning, anders kunnen verschillende problemen ontstaan. Zo kan de taalspraakontwikkeling van uw kind bijvoorbeeld vertraging oplopen. Het niet goed kunnen waarnemen van geluiden, kan leiden tot gevaarlijke situaties. Bijvoorbeeld in het verkeer, wanneer je een auto niet hoort aankomen. Ook is het voor uw kind lastiger om anderen goed te verstaan. Daardoor kan miscommunicatie ontstaan met de omgeving. Heel frustrerend voor uw kind, want het snapt bijvoorbeeld niet wat het moet doen of wat er van hem of haar wordt verwacht. Deze miscommunicatie kan weer leiden tot gedragsproblemen.

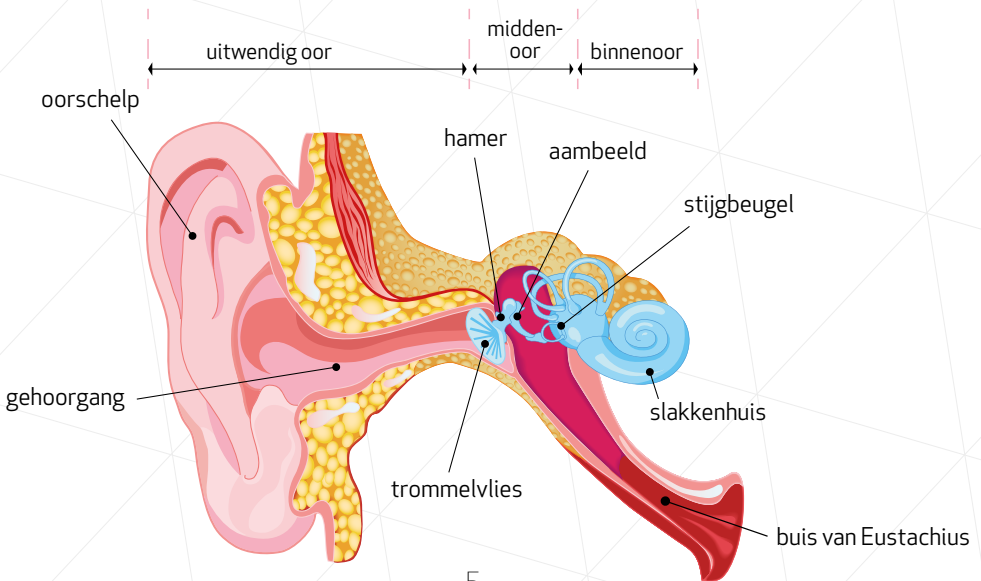
Het Audiologisch Centrum voor u en uw kind

Als er iets mis is met het gehoor, dan is het heel belangrijk dit zo vroeg mogelijk te ontdekken en te onderzoeken hoe uw kind het beste kan worden geholpen. Het Audiologisch Centrum (AC) kan u uitgebreid voorlichten over de vorm en aard van het gehoorverlies van uw kind. Ook kan het AC u zo nodig adviseren en doorverwijzen voor verder onderzoek naar de oorzaak van de slechthorendheid. Heeft uw kind hoortoestellen nodig? Daarin kan het AC u begeleiden.

Werking van het oor

Ons oor bestaat uit verschillende delen:

- 1 Aan de buitenkant zie je de oorschelp en de gehoorgang. Dit is het **uitwendig** oor. Dat eindigt bij het trommelvlies. De oorschelp en gehoorgang vangen het geluid op. Door geluid gaat de lucht trillen. Deze trillingen komen bij het trommelvlies, dat dan ook gaat trillen.
- 2 Achter het trommelvlies ligt het **midden**oor. Dat is gevuld met lucht. In het middenoor liggen drie gehoorbeentjes: hamer, aambeeld en stijgbeugel. Die geven de geluidstrillingen door aan het slakkenhuis in het binnenoor. De buis van Eustachius loopt van het middenoor naar de keelholte. Door slikken en gapen gaat deze buis normaal gesproken even open en komt er verse lucht in het middenoor.
- 3 Het **binnen**oor bestaat uit twee delen: het slakkenhuis en het evenwichtsorgaan. Het slakkenhuis is gevuld met vloeistof. In het slakkenhuis liggen ook rijen trilhaartjes. Deze trilhaartjes krijgen via de vloeistof de geluidstrillingen door en geven dan elektrische prikkels af aan de gehoorzenuw. Die stuurt deze signalen naar de hersenen. En de hersenen herkennen de signalen als geluiden.

Taal- en spraakontwikkeling bij kinderen

Kinderen leren praten zoals zij dat in hun omgeving horen. Voordat een kind actief woorden gaat zeggen, heeft het al een heleboel woorden gehoord en leren begrijpen. Bij een kind dat goed kan horen gaat de taal- en spraakontwikkeling meestal vanzelf. Een kind dat minder hoort, zal niet altijd goed verstaan hoe anderen de woorden en zinnen uitspreken. Daardoor weet het ook zelf niet precies hoe de woorden uitgesproken moeten worden. Minder horen betekent ook dat het kind minder informatie krijgt. Dat kan gevolgen hebben voor de ontwikkeling van algemene kennis. Sommige kinderen beginnen later met praten door de slechthoerendheid. Ook kan het zijn dat de taal- en spraakontwikkeling vertraagd verloopt of even stil staat.

De taal en de spraak ontwikkelen zich in grote lijnen bij alle kinderen in dezelfde volgorde en op dezelfde leeftijd. Slechthorende kinderen zijn soms later met bepaalde stappen in de taalontwikkeling. Ook kan het zijn dat de spraakontwikkeling afwijkend verloopt.

De normale spraak- en taalontwikkeling ziet er ongeveer als volgt uit:

0 - 1 jaar: Baby's maken al in de wieg geluidjes. Eerst gebeurt dat toevallig, als een reflex: de baby ademt uit en er komt een geluid mee, hoog of laag: 'ehh', 'oh', of 'ah'. De baby hoort dat zelf ook en gaat het nog eens proberen, steeds bewuster. Als het mondje meer bewegingen kan maken komen er klanken bij: 'ppp' en 'rrrr' en 'brrr'. Een baby beleeft daar veel plezier aan. Het merkt bovendien

dat de vader en moeder er op reageren. Dat moedigt aan om meer geluidjes te maken. Zo gaan de geluidjes over in brabbelen, zoals: 'bababa' of 'gagaga'. De klanken gaan steeds meer lijken op wat de baby in zijn omgeving hoort. Dit noemen we ook wel sociaal brabbelen.

1 - 2 jaar: vanuit het brabbelen ontstaan de eerste echte woordjes. Het kind heeft dan geleerd dat een bepaalde reeks klanken hoort bij iets wat het ziet of voelt. Het leert dat b-a-l staat voor bal, dat ronde ding waar ze zo fijn mee spelen. Door te wijzen en gericht te kijken vraagt het kind aan de volwassene om zaken te benoemen. Zo leert het steeds meer woordjes. Het kind wijst met zijn handje naar de beker, zijn gezicht laat zien wat hij wil. Het begint met een enkel

woordje en aan de intonatie horen zijn ouders wat de bedoeling is. Bijvoorbeeld: Dinke = Ik wil drinken. Ook beginnen kinderen kleine zinnetjes te begrijpen en te reageren op hun naam. Later maakt een kind zelf tweewoर्डzinnen zoals: *Isse hond? = Waar is mijn knuffelhond?*

2 - 4 jaar: een kind leert in deze periode snel veel nieuwe woorden. De zinnen worden langer en vollediger. Het kind ontdekt dat het zelf zinnen kan vormen aan de hand van taalregels. Dat gaat nog niet foutloos, omdat het kind de regels nog niet helemaal begrijpt of omdat het een regel te strikt toepast. Bijvoorbeeld: *'ik heb hard eloopt'*. Een kind gebruikt nu ook voorzetsels, zoals 'in', 'op', 'bij'. Het kan vragen stellen en gebruikt persoonlijk voornaamwoorden zoals 'ik', 'jij' en 'wij'. Kinderen kunnen in deze fase echt al een klein gesprekje voeren met volwassenen.

4 - 7 jaar: de taal gaat steeds meer lijken op die van volwassenen. Met 5 jaar kan het kind bijna alle klanken en combinaties van klanken uitspreken: *'En toen gingen we met de auto. En toen mocht ik een ijsje'*. De zinnen worden goed gevormd en het kind maakt meer samengestelde zinnen. In deze periode gaan taal en denken elkaar steeds meer stimuleren: omdat het kind over meer taal beschikt, kan het beter denken. Het kind kan beter praten, omdat het steeds meer ideeën ontwikkelt. Praten en denken gaan allebei in een stroomversnelling vooruit. Soms is het kind in zijn denken verder dan in zijn praten. Het struikelt over de woorden en zinnen om te kunnen zeggen wat het denkt.

Logopedie

Als u denkt dat de taalontwikkeling van uw kind minder goed of vertraagd verloopt, bespreek dit dan op het AC. Daar kunnen testen worden afgenomen om de taal- en spraakontwikkeling te meten. Er kan dan bijvoorbeeld geadviseerd worden met logopedie te starten. Voor de vergoeding van logopedie is een verwijzing van een (huis)arts nodig.

Slechthorende kinderen en het gezin

Leren omgaan met slechthorendheid

Uw kind moet leren omgaan met de slechthorendheid, maar dat geldt natuurlijk ook voor de omgeving. Als ouders speelt u een belangrijke rol. Leert u als ouder uw kind dat de slechthorendheid iets is wat bij het kind hoort - net als dat het bruin of blond haar heeft, graag voetbalt, spelen met poppen leuk vindt, goed kan lezen, enzovoort – dan leert uw kind dat het zich niet hoeft te schamen voor de slechthorendheid. En een kind dat zelf de slechthorendheid accepteert, is weerbaarder wanneer anderen er opmerkingen over maken. Hetzelfde geldt voor het dragen van hoortoestellen. Wanneer u de hoortoestellen ziet als hulpmiddelen, die vanzelfsprekend horen bij de slechthorendheid van uw kind, dan leert uw kind dat ook.

Open zijn over slechthorendheid

Ook is het goed als u in de omgeving open vertelt dat uw kind slechthorend is en wat uw kind daardoor nodig heeft van de ander (zie hoofdstuk Tips). Als uw kind ouder wordt, dan kunt u samen met uw kind praten over de slechthorendheid. Uw kind kan dan leren hoe het zelf aan anderen kan vertellen dat het slechthorend is en wat dat betekent:

dat het daarom soms om herhaling vraagt of zaken soms niet hoort, waardoor het kan lijken of het niet luistert. Als een kind hier open over kan en durft te vertellen en zichzelf accepteert zoals het is, voorkomt u schaamte bij het kind zelf. Dit is een goede manier om pesten te voorkomen of tegen te gaan.

Gezinsbegeleiding (GB)

Verschillende AC's hebben een afdeling gezinsbegeleiding. De medewerkers kunnen ouders en slechthorende kinderen op allerlei manieren ondersteunen: bij het wennen aan hoortoestellen, bij communicatietraining, bij het in contact komen met andere ouders van slechthorende kinderen en soms bij het aanleren van ondersteunende gebaren. Deze activiteiten kunnen soms ook bij u thuis gebeuren. Ook verzorgen sommige GB's een peuterspeelzaal of behandelgroep voor slechthorende kinderen. Voor meer informatie hierover kunt u terecht bij het Audiologisch Centrum.

Hoortoestellen

Bij een verminderd gehoor kunnen hoortoestellen uitkomst bieden. Dat betekent niet dat een slecht gehoor met hoortoestellen weer normaal wordt. Wel kunnen eventueel ontstane achterstanden en gedragsproblemen op den duur meestal verminderen door het dragen van hoortoestellen en het geven van de juiste begeleiding, zoals logopedie.

Werking

Er is een grote verscheidenheid aan hoortoestellen, maar ze werken allemaal volgens hetzelfde principe. Een microfoon vangt het geluid op en zet dat om in een elektrisch signaal. Nadat het signaal versterkt is, zet een klein luidsprekertje het signaal om in geluid. Dit versterkte geluid wordt doorgegeven aan het gehoororgaan. De hoortoestellen

worden zo goed mogelijk aan het gehoorverlies van uw kind aangepast. Hoge of lage tonen kunnen extra worden versterkt.

Wel of geen hoortoestellen?

De resultaten van het dragen van hoortoestellen lopen sterk uiteen. Dit is mede afhankelijk van de aard en ernst van het gehoorverlies. Spraakafzien (liplezen) en gezichtsexpressie zijn soms nodig om de gemiste spraak of informatie aan te vullen. Kinderen met een licht gehoorverlies krijgen niet altijd een hoortoestel voorgeschreven. In die gevallen kunnen de tips in het hoofdstuk 'Andere Hulpmiddelen' (pag. 16) toch handig zijn.

Verschillende hoortoestellen

Omdat gehoorverlies in mate en vorm kan verschillen, zijn er diverse soorten hoortoestellen. We zetten de typen hoortoestellen die bij kinderen kunnen worden gebruikt hier voor u op een rij.

Achter-het-oor toestel

Dit hoortoestel, dat achter het oor wordt gedragen, wordt bij jonge kinderen verreweg het meest gebruikt. Het oorstukje bevindt zich in de oorschelp. Het is met een plastic slangetje verbonden met het hoortoestel. Bij jonge(re) kinderen is het raadzaam het

hoortoestel aan de kleding vast te maken, om verlies te voorkomen. Dit kan bijvoorbeeld met een clip.

In-het-oor toestel

Deze kleine toestelletjes bevinden zich in de gehoorgang. Omdat de gehoorgang van kinderen nog groeit, blijft de pasvorm van deze toestellen meestal niet lang optimaal. Deze toestellen worden mede daarom vrijwel nooit voor jonge kinderen voorgeschreven.

Beengeleidingshoortoestel

Als een normaal hoortoestel niet mogelijk is, kan een beengeleidingshoortoestel uitkomst bieden. Bijvoorbeeld als de gehoorgang niet goed is aangelegd tijdens de zwangerschap, of bij regelmatig terugkerende looporen en/of ontstekingen. Deze kunnen ontstaan door afsluiting van de gehoorgang met het oorstukje van een gewoon hoortoestel.

Het beengeleidingstoestel wordt ook wel BCD (Bone Conduction Device) genoemd. Een BCD maakt geen gebruik van de gehoorgang om het geluid bij het gehoororgaan te krijgen. Geluiden worden met een trilblokje doorgegeven aan het bot vlak achter het oor. Via het bot bereikt het geluid rechtstreeks het binnenoor. Het trilblokje moet vrij stevig contact maken met het bot. Daarom wordt het met een soort hoofdband op zijn plaats gehouden.

Bij langdurig gebruik is het soms prettiger de beengeleider te plaatsen aan een opzetstukje. Dit opzetstukje zit permanent in het bot en steekt door de huid naar buiten. De kno-arts plaatst het opzetstukje tijdens een korte operatie.

Hoortoestellen op maat: aanschaf en proefperiode

Het Audiologisch Centrum schrijft een recept uit voor hoor-
toestel(len). U kunt hiermee naar een audicien die de benodigde
apparatuur op proef levert. Informeer vooraf bij uw ziekte-
kostenverzekering bij welke audiciens hoortoestellen vergoed
worden. Bij kinderen begeleidt het AC vaak de periode waarin het
kind begint met het dragen van het toestel. De proefperiode duurt
gewoonlijk enkele maanden. Tijdens de proefperiode hoeft u,
behalve de batterijtjes en een eventuele verzekering, nog niets
te betalen.

Na enkele weken bespreekt u de eerste ervaringen met de hoor-
toestellen op het AC.

Het AC doet enkele testen en stelt zo nodig de hoortoestellen bij.
Is alles in orde, dan kan de apparatuur voor uw kind definitief
worden aangeschaft. Hiervoor brengt de audicien u de kosten van
de hoortoestellen in rekening. Die vallen sinds 2016 onder de
basisverzekering, zonder eigen risico.

Controle bij het AC

Kinderen blijven meestal een aantal jaren onder controle van het
Audiologisch Centrum. In de eerste periode zal dit vaker zijn, om de
hoortoestellen goed aan te meten. Later vinden de controles minder
vaak plaats: soms eens per half jaar of eens per jaar als kinderen
ouder worden, het gehoorverlies stabiel blijkt en u en uw kind
tevreden zijn over de hoortoestellen. Vanzelfsprekend kunt u bij
problemen altijd een beroep blijven doen op het AC en uw audicien.

Abonnement of verzekering?

Het kan zijn dat de audicien u een onderhoudsabonnement
adviseert of in rekening brengt. Dit abonnement is niet verplicht.
Het onderhoudsabonnement wordt meestal niet vergoed door

uw zorgverzekeraar. U kunt vooraf bij uw verzekeringsmaatschappij informeren voor welke vergoeding u in aanmerking komt. Er is altijd een risico dat de hoortoestellen zoekraken of beschadigen. Overweeg daarom de hoortoestellen te verzekeren. Meer informatie vindt u op www.hoorwijzer.nl (zie ook wegwijzer).

*Kno-arts, Audicien en Audiologisch Centrum:
wat is het verschil?*

Kno-arts

Een kno-arts is specialist op het gebied van keel-, neus, en oorproblemen. De kno-arts weet dus veel van medische problemen aan de oren. De huisarts verwijst door naar de kno-arts als er het vermoeden is van een medische oorzaak van de slechthorendheid, of om die juist uit te sluiten. Is het niet mogelijk om het hoorprobleem te verhelpen door bijvoorbeeld een operatie, dan kan de kno-arts een recept voor hoortoestel(len) uitschrijven of u doorverwijzen naar een Audiologisch Centrum.

Audicien

Een audicien werkt in een winkel voor hoortoestellen en weet alles over diverse merken en typen hoortoestellen. Na de aanschaf van het hoortoestel, is de audicien het eerste aanspreekpunt bij klachten.

Audiologisch Centrum

Het Audiologisch Centrum (AC) is gespecialiseerd in diagnostiek van verschillende gehoorproblemen en uitgebreide ondersteuning hierbij. Het AC is onafhankelijk en werkt nauw samen met kno-artsen en audiciens. Audiciens werken in hoorwinkels, bij hen kunt u hoortoestellen aanschaffen. Bij het AC werken audiologen. Kinderen met gehoorproblemen gaan altijd eerst naar een AC.

Wennen aan een hoortoestel

Kinderen moeten wennen aan het dragen van een hoortoestel. Vooral in het begin vinden kinderen het hoortoestel soms niet fijn zitten of ze vinden de geluiden niet prettig. Het dragen van een hoortoestel kan echter ook vanaf het begin heel goed gaan. Vooral als een kind merkt dat het meer hoort, als het plezier heeft in het horen van nieuwe geluiden of er profijt van heeft, bijvoorbeeld bij het horen van geluiden in de omgeving of de uitleg van de juf of meester, kan het zijn dat het leren dragen van de hoortoestellen heel makkelijk gaat.

De aard van het gehoorverlies en de mate waarin hoortoestellen goed kunnen worden afgesteld, heeft invloed op het succes van de proefperiode. Het helpt uiteraard ook wanneer u uw kind helpt en ondersteunt tijdens de proefperiode. Daarvoor vindt u in deze brochure de nodige tips. Ook het AC en de audicien kunnen u hierbij helpen.

Goede afstelling

Afhankelijk van het gehoorverlies kan het voor de audioloog makkelijker of minder makkelijk zijn om het hoortoestel op de juiste manier in te stellen. Bij de juiste

instelling heeft een kind zo veel mogelijk profijt van het hoortoestel. Om het hoortoestel goed af te stellen, kan het soms nodig zijn om meerdere malen naar het AC te komen en te kijken welke instelling van het hoortoestel het beste resultaat oplevert.

Oorstukjes en groeien

Oorstukjes moeten goed passen. Als deze niet precies aansluiten kan het hoortoestel gaan fluiten of piepen. Dat is vervelend voor de omgeving, maar zeker ook voor het kind, omdat het geluid dan niet goed wordt doorgegeven. Omdat jonge kinderen snel groeien, hebben zij in de eerste periode regelmatig nieuwe oorstukjes nodig.

Ga gerust terug naar uw audicien als de hoortoestellen blijven piepen. Die kan bepalen of het oorstukje nog goed past. De audicien kan u ook alles vertellen over onderhoud en reiniging van de oorstukjes en de controle van de hoortoestellen.

Anders horen

Een hoortoestel versterkt het geluid en de spraakklanken, maar geeft daarmee niet een normaal gehoor terug. De geluiden die het kind met de hoortoestellen waarneemt, zijn voor een (groot) deel nieuw of klinken anders dan uw kind gewend was.

Stap voor stap opbouwen

Uw kind moet wennen aan een andere manier van horen en aan het dragen van het oorstukje. Soms heeft een kind daar wat meer tijd voor nodig. Het is belangrijk dat u uw kind blijft steunen door aan de ene kant begrip te tonen voor de gevoelens van het kind, maar aan de andere kant duidelijk te zijn dat het kind de hoortoestellen wel moet leren dragen en hem hierbij ook te helpen. U kunt uw kind helpen door het gebruik van de hoortoestellen op te bouwen:

- Laat uw kind in de gewenningsperiode de hoortoestellen bij voorkeur verschillende keren per dag op een vast tijdstip dragen.

Oudere kinderen en hoortoestellen

Oudere kinderen schamen zich soms voor hun hoortoestellen. Een goed overleg tussen ouders, kind, leerkracht en uitleg aan vrienden en klasgenoten werkt in dit soort situaties vaak zeer verhelderend. Ook is goede voorlichting aan leerkracht en school belangrijk. Duidelijke afspraken over het dragen van de hoortoestellen op school helpen het kind goed te functioneren en tot optimale leerprestaties te komen. Uiteraard kunt u met het Audiologisch Centrum bespreken welke aanpak het meest verstandig is. Een medewerker van het AC kan soms ook een bezoek brengen aan huis of school om ouders, kind en leerkracht ondersteuning te bieden.

Niet te lang tenzij uw kind dat zelf wil. Begin bijvoorbeeld met een kwartier per keer en bouw dat steeds verder uit.

- Doe de hoortoestellen eerst alleen in rustige situaties in en bouw dit uit naar drukkeres situaties.
- Uw kind kan schrikken van harde of onbekende geluiden, maar dat hoeft niet meteen aanleiding te zijn de instelling van de toestellen te laten veranderen. Het is wel raadzaam dit soort reacties aan het AC te melden, zodat in overleg kan worden gekeken hoe de toestellen het beste ingesteld worden.
- Vooral bij peuters en kleuters blijven de eerste resultaten van het dragen van hoortoestellen meestal achter bij de verwachtingen. Het kan even duren voordat u bijvoorbeeld verbetering merkt in het reactiepatroon van uw kind of merkt dat hij woorden beter uit gaat spreken. Geef de proefperiode dus een kans!

Uw kind motiveren

Als uw kind de hoortoestellen niet wil dragen, wees dan duidelijk waarom het de hoortoestellen wel nodig heeft en dat het belangrijk is om ze te dragen. Bij jonge kinderen kan een beloningsschema werken om het kind te motiveren de toestellen te dragen. Als het kind eenmaal gewend is en de voordelen ontdekt, verdwijnt de behoefte

aan een beloningsschema vaak vanzelf. Aan oudere kinderen kunt u uitleggen dat de hoortoestellen zijn om het kind te helpen beter te kunnen verstaan. In de proefperiode kunt u ook aangeven dat je samen op zoek bent naar de beste manier om de hoortoestellen te gebruiken. Zo wordt het een zoektocht van u en uw kind samen en voorkomt u dat u in een strijd terecht komt.

Hulp van het AC

Zeker bij een jong kind is het in het begin niet altijd duidelijk of een kind baat heeft bij het hoortoestel. Soms weigert het kind de toestellen te dragen of haalt ze na een tijdje uit het oor. Dit kan voor de nodige onzekerheid zorgen bij u als ouder. Misschien vraagt u zich af of het wel goed is dat uw kind een hoortoestel heeft gekregen. Mocht het dragen van de hoortoestellen veel problemen geven, meld dit dan bij het AC. Het team kan u en uw kind verder ondersteunen bij het leren dragen van de hoortoestellen en zoekt mee naar de oplossing voor eventuele problemen, bijvoorbeeld met het indoen en dragen van hoortoestellen.

Andere hulpmiddelen

Communicatietraining

Naast bijvoorbeeld hoortoestellen kan uw kind ook baat hebben bij hoortraining of communicatietraining. Uw kind leert door hoortraining om optimaal gebruik te maken van het restgehoor en goed te kijken naar degene die spreekt. Spraakafzien, gezichtsuitdrukking en non-verbale signalen zijn voor slechthorenden erg belangrijk voor een goede communicatie. Als uw kind nog jong is, kunt u het bijvoorbeeld helpen te leren spraakafzien door op uw hurken te gaan zitten als u met hem of haar wilt praten (zie ook de Tips voor ouders).

Communicatietraining kan plaatsvinden bij een logopedist die ervaring heeft met slechthorende kinderen. Dit soort training bestaat uit het geven van hoortraining en het stimuleren van de spraaktaalontwikkeling. Het AC zal dit indien nodig adviseren.

“Mijn zoon kreeg logopedie. Omdat mijn zoon slecht hoort had hij moeite om de letters goed te verstaan. Daardoor kon hij ze ook niet goed uitspreken. De logopediste heeft hem alle letters en de bijbehorende klanken geleerd. Nu spreekt hij een stuk beter verstaanbaar.”

Ondersteunende gebaren

Bij kinderen met een ernstiger gehoorverlies kan het leren van ondersteunende gebaren het kind helpen in de communicatie. Het gebruik van ondersteunende gebaren bij gesproken Nederlands wordt NmG (Nederlands ondersteund met Gebaren) genoemd. Door het gebruik van gebaren leren sommige kinderen makkelijker de betekenis van gesproken Nederlands. Op diverse plekken in het land worden cursussen aangeboden. Als u hier meer informatie over wilt, kunt u dit vragen bij het Audiologisch Centrum.

Soloapparatuur

Op school, maar ook tijdens een bijeenkomst of bij het sporten, kan een slechthorend kind moeite hebben om de leerkracht, trainer of spreker te verstaan. In dat geval kan solo-apparatuur helpen. Dit kan ook helpen bij kinderen die minder horen, maar geen hoortoestellen dragen. Bij het gebruik van soloapparatuur draagt bijvoorbeeld de leerkracht een microfoon met een zender tje en het kind draagt een ontvanger. De ontvanger kan rechtstreeks aangesloten worden op de hoortoestellen van de leerling of er kan gebruik worden gemaakt van een ringlus. Met soloapparatuur worden hinderlijke bijgeluiden grotendeels buitengesloten. Vaak is een combinatiestand mogelijk waarbij het kind bijvoorbeeld zowel de leerkracht als de omringende leerlingen kan horen. Hierbij blijft de stem van de leerkracht op de voorgrond. Soloapparatuur wordt op indicatie verstrekt door de zorgverzekeraar. De indicatiestelling, informatieverstrekking en aanvraag verlopen via het Audiologisch Centrum.

Overige hulpmiddelen

Naast hoortoestellen bestaan er voor slechthorenden nog andere hulpmiddelen, zoals solo-apparatuur, wek- en waak-systemen, hulpmiddelen voor (mobiele) telefoons, enzovoort. In de FENAC-brochure *Technische hulpmiddelen* leest u er meer over. Het AC, uw audicien of een Hoorinfotheek kijken graag samen met u wat het beste bij uw kind past.

Tips voor ouders

Algemene tips

- Ga naar uw kind toe als u iets wilt zeggen en trek de aandacht van uw kind door hem aan te tikken of laat hem zien dat u wat wilt zeggen.
- Wees geduldig en neem de tijd om uit te leggen wat u precies bedoelt.
- Informeer de leerkracht over het verminderd gehoor van uw kind (zie ook hoofdstuk slechthorende kinderen en het gezin).
- Jonge kinderen raken makkelijk hun hoortoestellen kwijt. Bij de audicien (hoortoestellenwinkel) zijn speciale clips met een koordje te krijgen, waarmee de toestellen aan de kleding vastgemaakt kunnen worden. U kunt ook zelf een koordje aan de hoortoestellen vastmaken en dat met een veiligheidsspeld aan de kleren bevestigen.

Uw kind begrijpt u beter als:

- u op dezelfde ooghoogte bent
- uw mond en gezicht goed zichtbaar zijn
- uw gezicht naar het licht gericht is, zodat uw kind niet tegen het licht in hoeft te kijken
- u met uw gezicht, lichaamstaal en (natuurlijke) gebaren uw woorden ondersteunt
- u zo natuurlijk mogelijk spreekt, zonder te overdrijven
- u in een goed volume spreekt, zonder te schreeuwen
- u in een rustig tempo spreekt, dan zijn woorden en klanken makkelijker te onderscheiden.

Omgevingstips

- Zorg voor een rustige omgeving. (Veel) geluid van radio, televisie, computer of tablet maken het voor uw kind moeilijk om te horen wat er wordt gezegd. Door deze achtergrondgeluiden te verminderen, verstaat uw kind beter wat er gezegd wordt.

- Hoge plafonds en harde vloerbedekking kunnen zorgen voor meer galm in een kamer. Hierdoor verstaat uw kind u slechter. Dit kan worden verbeterd met bijvoorbeeld gordijnen en zachtere vloerbedekking.

Wees alert op de volgende situaties:

- Als er meerdere mensen tegelijk praten, op verjaardagsfeestjes en in openbare ruimtes, zoals in een klas of zwembad, is er meestal veel achtergrondgeluid. Daardoor is de kans groot dat uw kind informatie mist, bijvoorbeeld tijdens een zwemles.
- Ook aan tafel tijdens het eten kan het moeilijk zijn om te horen wat er wordt gezegd. Zeker als meerdere mensen door elkaar heen praten, snel op elkaar reageren en er ook nog het geluid is van borden, bestek en pannen. Het kan zijn dat uw kind dan afhaakt en niet meer mee doet met het gesprek.
- Op straat kan uw kind mogelijk verkeer niet goed horen aankomen. Ook hoort uw kind het misschien niet altijd goed, als u zegt dat het moet stilstaan omdat er veel ander geluid is.

Help uw kind te begrijpen wat er gebeurt

- Gebruik plaatjes, tekeningen of ander materiaal om zichtbaar te maken wat er gaat gebeuren. Laat bijvoorbeeld de jas zien voordat je hem aantrekt, hierdoor weet uw kind dat het naar buiten gaat.
- Benoem geluiden en gebeurtenissen in de omgeving, zoals het rinkelen van de deurbel. Uw kind weet dan bijvoorbeeld waarom iemand opstaat en naar de deur loopt.
- Schenk extra aandacht aan voorlezen, zingen, samen spelen en andere spelletjes met taal.
- Probeer gebeurtenissen vast te leggen in een plakboek, met plaatjes op een prikbord of met foto's op uw mobiel of tablet. U kunt dan makkelijk op het onderwerp terugkomen door de plaatjes te laten zien.

Een slechthorend kind op de peuterspeelzaal

- Zet de slechthorende peuter in de kring niet naast u, maar tegenover u, met de rug naar het licht (zodat het niet tegen het licht in hoeft te kijken). Zorg dat de afstand niet groter is dan 3 meter.
- Eenvoudig en expressief taalgebruik met veel natuurlijke gebaren, een goede mimiek en waar mogelijk laten zien waarover u praat, zijn voor een slechthorende peuter een geweldige aanvulling op wat u zegt. Gebruik veel beeldend materiaal, ook voor de dagindeling.
- Die 'banaantjes' achter de oren zijn natuurlijk heel interessant. Andere kinderen vragen zich vast af, waarom het kind die apparaten draagt. Misschien willen de andere peuters ze wel even aanraken of vasthouden. Grijp zo'n moment aan om op een natuurlijke manier uit te leggen wat slechthorendheid is en wat dat betekent voor de communicatie met het slechthorende kind.

- Door de slechthorendheid kan er makkelijker miscommunicatie ontstaan tussen het kind en andere kinderen. Dit kan leiden tot conflicten of terugtrekken van het slechthorende kind. Als u dit merkt, probeer dan de communicatie tussen de kinderen te repareren door duidelijk te krijgen waar de communicatie over ging en waar het mis is gegaan.
- De hoortoestellen zijn nodig om het kind zo goed mogelijk te laten horen en communiceren. Controleer bij twijfel de werking van de hoortoestellen. Instructies hiervoor kunt u krijgen van de ouders. Dat geldt ook voor het in- en uitdoen. Als een peuter zelf probeert de toestellen uit te doen, kunnen ze kwijtraken.
- Het kan een kind helpen als u wat meer voorinformatie heeft over wat het kind thuis meemaakt en wat er thuis speelt. In een contact-schrift kunnen de belevenissen van thuis en op de peuterspeelzaal worden uitgewisseld (zoals bijvoorbeeld papa is ziek, mama is jarig, broertje heeft zijn been gebroken, klasgenootje heeft getraakteerd of is van het klimrek gevallen). Hierdoor kunt u de pogingen tot communicatie van het kind beter begrijpen en kunt u het kind beter ondersteunen als het met andere kinderen communiceert.
- Geef teksten en gebaren van liedjes mee naar huis. Ouders zullen hun kind dan sneller begrijpen en met het kind mee kunnen zingen.
- Overleg regelmatig met de ouders over uw bevindingen. Veel van uw vragen zullen zij begrijpen en kunnen beantwoorden.

Een slechthorende leerling in het basisonderwijs

Voor alle slechthorenden geldt dat zij in rumoer meer moeite hebben met het verstaan van spraak. Dit is bijvoorbeeld in een klassensituatie het geval. Het luisteren en verstaan kost een slechthorend kind ook meer moeite dan een goedgehoord kind, waardoor de dagen op school extra vermoeiend kunnen zijn.

Rustmomenten

De slechthorende leerling heeft in vergelijking met goedgehoorde leerlingen meer energie nodig voor het luisteren. Het kind is dus eerder vermoeid en heeft gedurende de dag misschien wat rustmomenten nodig, waarbij het niet hoeft te luisteren of op te letten.

Regulier of speciaal onderwijs?

Sommige leerlingen in het regulier onderwijs komen in aanmerking voor extra begeleiding en ondersteuning in de klas vanuit het speciaal onderwijs. Dit verzorgen de instellingen voor auditief en/of communicatief beperkte leerlingen (in het basis en voortgezet onderwijs). Leerlingen op het regulier onderwijs kunnen vanuit deze instellingen extra begeleiding krijgen. Dit kan bestaan uit het individueel begeleiden van de leerling, ondersteuning van de leerkrachten, aanschaf van speciaal materiaal of een combinatie hiervan. Voor de extra ondersteuning of voor plaatsing op speciaal onderwijs moet de leerling aangemeld worden bij de instelling. Daar wordt gekeken of het kind toelaatbaar is. Het Audiologisch Centrum kan ook informatie geven over de aanmeldingsprocedure bij de instelling in uw regio. Kijk ook op www.simea.nl.

Let op: de pauze kan voor een slechthorend kind juist heel vermoeiend zijn. In de ongestructureerde situatie op het plein is het extra moeilijk om te weten waar een geluid vandaan komt, wie wat zegt en waar diegene staat. Zeker als diegene zich tijdens het spreken verplaatst. De pauze is dus niet automatisch een rustmoment voor een slechthorende leerling.

Openheid

Bespreek het 'hoorprobleem' van de slechthorende leerling bij de introductie in de klas met de medeleerlingen. Dit uiteraard in overleg met de leerling zelf. Openheid over de slechthorendheid is belangrijk maar probeer te voorkomen dat de leerling een uitzonderingspositie krijgt. Sommige leerlingen vinden het leuk (en spannend) om een spreker te geven over slechthorendheid. Anderen vinden het fijner als de ouder of de leerkracht erover vertelt. Bespreek dit met de ouders en de leerling. Waak er wel voor de leerling niet te afhankelijk te maken en probeer het kind te stimuleren zelf te vertellen over slechthorendheid. Dit helpt bij acceptatie en weerbaar zijn rondom de slechthorendheid.

Miscommunicatie

Wees erop bedacht dat onenigheid met medeleerlingen kan ontstaan doordat de slechthorende leerling iets niet of verkeerd heeft verstaan. Ondersteun bij het oplossen van onenigheid door de communicatie te verhelderen en ondersteun de leerling naarmate hij ouder wordt om zelf om verduidelijking te vragen of conflicten op te lossen.

"Ik ben leerkracht in groep 5. Eén van mijn leerlingen is Marieke. Zij is slechthorend en draagt hoortoestellen. Toen ik haar net in de klas had, vroeg ik steeds na een uitleg of zij alles verstaan had. Daarop antwoordde zij altijd 'ja'. Later bleek dat zij toch niet alles had verstaan. Nu laat ik haar op een rustig moment vertellen wat ik heb uitgelegd. Want iemand die slechthorend is kan niet vertellen of zij wat gemist heeft. Zij denkt dan dat zij alles heeft verstaan!"

Taalontwikkeling

Houd er rekening mee dat de taalvaardigheid van slechthorende leerlingen niet altijd past bij de leeftijd. De kennis van abstracte begrippen en de woordenschat is vaak minder ontwikkeld dan bij medeleerlingen. Wees geduldig en leg de leerling niet te snel woorden in de mond als hij moeilijkheden heeft met het formuleren van een antwoord. Laat hem of haar uitspreken en ondersteun als nodig. Merkt u dat de leerling problemen heeft met de taalvaardigheid en er is nog geen begeleiding door bijvoorbeeld een logopedist, bespreek dit dan met ouders.

Een slechthorende leerling in het voortgezet onderwijs

In het voortgezet onderwijs krijgt de slechthorende leerling te maken met meerdere leerkrachten. Hij of zij moet steeds weer afstemmen op een ander mondbeeld en stemvolume. Per lesuur wordt er van lokaal gewisseld. Hierdoor moet steeds opnieuw de 'beste' plaats worden gekozen en moet de leerling omgaan met veel achtergrondrumoer, zowel in het lokaal als op de gang. Dit kost een slechthorende leerling veel extra energie.

- Intensiveer mentorgesprekken met de slechthorende leerling of koppel de leerling aan een docent voor extra begeleiding.
 - Zorg dat alle docenten goed zijn geïnformeerd over de slechthorendheid. Bespreek met de leerling of hij of zij dit zelf wil doen, of ouders hierbij een rol willen, kunnen en mogen spelen of dat de mentor van de leerling dit op zich neemt.
 - Zorg dat huiswerkopdrachten op het bord staan of in het elektronisch leerstelsel.
- Aan het eind van het lesuur is het vaak rumoerig en zal de slechthorende leerling bij mondelinge opdrachten niet altijd goed verstaan wat er opgegeven wordt.
- Geef bij klassikaal nakijken van huiswerk de leerling de gelegenheid zijn werk te

controleren bij een andere leerling, zodat de gemaakte fouten goed gecorrigeerd kunnen worden.

- Overleg eventuele aanpassingen/veranderingen altijd met de slechthorende leerling.

Vreemde talen

Een slechthorende leerling leert taal minder vanzelfsprekend dan een goedhorende leerling. Dit geldt voor de moedertaal en zeker voor een vreemde taal. De klanken en het mondbeeld van een vreemde taal zijn anders en onbekend. Bijvoorbeeld Engels heeft een andere klankvorming en is daardoor minder goed afleesbaar. Bij lessen in vreemde talen en ook bij vreemde woorden in het Nederlands is het van belang om naast de gangbare schrijfwijze zo mogelijk ook de woorden fonetisch aan te bieden. Daardoor weet de slechthorende leerling hoe ze moeten worden uitgesproken. Ook duidelijke articulatie blijft van belang.

Luistertoetsen

Belangrijke onderdelen bij het onderwijs in vreemde talen zijn luisteroefeningen en luistertoetsen. Voor een slechthorende leerling kan dit, afhankelijk van het gehoorverlies, een moeilijke tot onmogelijke op-

dracht zijn. Het ondersteunend mondbeeld ontbreekt, het onderwerp is onbekend en door de luidspreker en/of slechte akoestiek kan ook de geluidswaergave niet optimaal zijn. Mogelijke oplossingen:

- Schaf apparatuur van goede kwaliteit aan.
- Bied oefenteksten aan, zodat de leerling vertrouwd raakt met de opdrachten.
- Koppel zo mogelijk solo- of FM-apparatuur aan de audioapparatuur.
- Geef de leerling de gelegenheid om in een rustig lokaal de tekst terug te luisteren als hij of zij bepaalde fragmenten niet goed heeft verstaan.
- Laat de tekst voorlezen door een leerkracht met een duidelijk en vertrouwd mondbeeld.

Mocht de leerling met deze aanpassingen niet in staat zijn de luistertoets te maken, dan zijn er andere geaccepteerde oplossingen mogelijk. U kunt hiervoor advies vragen bij de instellingen voor kinderen met een auditieve of communicatieve beperking (cluster 2). Meer informatie vindt u op de website van Siméa: www.simea.nl.

Tips voor leerkrachten en leidsters

Een slechthorend kind met hoortoestellen is géén goedhorend kind. Het hoortoestel helpt wel om het kind beter te laten horen, maar het kind zal altijd informatie missen of anders horen dan goed horende kinderen. Houd hier rekening mee. De volgende tips helpen om de communicatie te verbeteren, zodat een kind sociaal en op school optimaal kan presteren. Zie ook de algemene tips vanaf pagina 18.

- Een slechthorend kind is op afstand moeilijker te bereiken. Wanneer u het kind van dichterbij aanspreekt zal het u veel beter kunnen verstaan.
- Eventueel kunt u de aandacht van het kind vragen door het even licht aan te tikken of de naam nadrukkelijk te noemen. Als u de aandacht van het kind heeft, kunt u vervolgens zeggen wat u hem wilde zeggen.
- Voor spraakafzien is het belangrijk dat het kind uw gezicht goed kan zien. Houd uw gezicht op ooghoogte en zorg dat uw mond altijd goed zichtbaar is. Heeft u een snor? Zorg dan dat de lippen vrij blijven.
- Spreek rustig en duidelijk, maar niet overdreven. Een goede articulatie en intonatie, en een rustig spreektempo zijn beter voor een slechthorend kind dan overdreven mondbewegingen met extra luid uitgesproken losse lettergrepen.
- Maak oogcontact met de leerling, wanneer u informatie geeft.
- Als u al lopend door de ruimte praat, kan het zijn dat een slechthorend kind u niet goed verstaat. Houdt hier rekening mee door bijvoorbeeld te herhalen als u merkt dat het kind u niet goed verstaan of begrepen heeft.
- De akoestiek in een (speel)zaal of klas is vaak niet optimaal. Harde vloeren en wanden zorgen voor veel nagalm. Schuivende stoelen, maar ook spelmaterialen maken veel geluid. Eenvoudige middelen

helpen de akoestiek aanzienlijk te verbeteren: gordijnen en kleden in de speelhoek en het plakken van viltjes onder de stoelen en tafels, zodat het schuiven hiervan minder lawaai maakt.

- Plaats de leerling altijd zo in de klas dat hij of zij auditief en visueel overzicht heeft. Zet de leerling niet vlak vooraan bij uw tafel. Die moet dan steeds omhoog kijken en verstaat slecht wat er achter hem wordt gezegd. Op een afstand van 2 à 3 meter schuin voor u met de rug naar het raam is het beste. Dan wordt ook uw gezicht goed belicht door het daglicht.
- Geef de leerling een rustige buurman, zodat het kind niet onnodig afgeleid wordt.
- Geef, voordat u aan een nieuw onderwerp begint, eerst een overzicht van de te behandelen stof (bijvoorbeeld met een schema op het bord).
- Vraag de leerling niet of hij het heeft begrepen, maar laat hem de opdracht of instructie met eigen woorden herhalen. Zo weet u zeker dat het kind het goed heeft gehoord.
- Als de leerling de opdracht niet goed heeft gehoord, herhaal dan de instructie eventueel individueel met hem of haar.
- Houd er rekening mee dat tegelijk schrijven en spraakafzien onmogelijk is. Dictees maken kan dus voor een slechthorende leerling heel lastig zijn.
- Een slechthorende leerling zal waarschijnlijk vaker omkijken om alles in de klas goed te kunnen volgen. Dit is juist geen desinteresse of afgeleid zijn.
- Bij een auditief afgenomen toets (bijvoorbeeld tijdens de CITO) kunnen kinderen met een verminderd gehoor een lagere score halen, omdat ze niet alles goed hebben verstaan. Een oplossing kan zijn om de toets individueel af te nemen.
- Schenk aandacht aan de slechthorendheid van het kind, maar plaats het niet in een uitzonderingspositie.

“Als mijn juf een dictee gaf, liep zij door de klas. Maar dan kon ik vaak haar mond niet zien en de woorden niet goed verstaan. Mijn moeder heeft dat met de juf besproken. Nu blijft ze voor de klas staan en kan ik het dictee beter verstaan. Nu haal ik betere cijfers.”

Wegwijzer

Stichting Hoormij is de belangenbehartiger voor iedereen met een gehoorandoening of taalontwikkelingsstoornis.

Op www.stichtinghoormij.nl staat veel onafhankelijke informatie. De site biedt ook de mogelijkheid met anderen in contact te komen en ervaringen uit te wisselen.

De *Federatie van ouders van Slechthorende kinderen en van kinderen met spraak-taal-moeilijkheden* en *SH-jong* vallen onder de Stichting Hoormij.

Bij de Hoorinfotheek krijgt u onafhankelijk advies over hulpmiddelen voor doven en slechthorenden: www.hoorinfotheek.nl. Er zijn verschillende hoorinfotheeken in het land waar hulpmiddelen uitgetoetst kunnen worden.

Op www.hoorwijzer.nl vindt u actuele en onafhankelijke informatie over hoortoestellen, audiciens, hoortesten, verzekeringen, enzovoort.

Voor vragen over slechthorendheid, doofheid, spraaktaalmoeilijkheden en hoorhulpmiddelen: www.oorakel.nl

Een website voor en door slechthorende ervaringsdeskundigen:

www.100procentslechthorend.nl

De FODOK is een landelijke vereniging van ouders van dove kinderen, opgericht om de belangen van dove kinderen en hun ouders te behartigen: www.fodok.nl

De website www.doofgewoon.nl laat ouders van dove kinderen zien hoe het is om als dove op te groeien, hoe belangrijk meertaligheid is, en wat de ervaringen van andere ouders zijn.

Onderwijs

Onder de *Stichting Siméa* vallen de vier instellingen voor onderwijs en ondersteuning aan leerlingen die doof, doofblind of slechthorend zijn of een taalontwikkelingsstoornis hebben: www.simea.nl

FENAC voorlichtingsmateriaal

Brochures

- Uw baby hoort niet goed, wat nu?
- Taal- en spraakproblemen bij kinderen
- Kinderen en slechthorendheid
- Kinderen met een tijdelijk verminderd gehoor
- Horen met één oor
- Tips voor hoortoestelgebruikers
- Slechthorendheid op het werk
- Het Audiologisch Centrum
- Technische hulpmiddelen voor slechthorenden
- Plots- en laatdoof
- Kinderen met luisterproblemen
- Tinnitus (oorsuizen)
- Slechthorendheid en een verstandelijke beperking

Boek

- Een muis in je oor
Voorleesboekje voor kinderen van 4- 10 jaar om zowel bij kinderen als volwassenen meer begrip te kweken voor slechthorendheid.

Dvd

- Sorry, wat zeg je?

Audiogram

- A3
- A4

Hoorwaaier

- Gebruik van het hoortoestel

Bannerpen

- Balpen met tips voor gesprekken waarbij één van de personen slechthorend is.

Bestelwijze

U kunt bovenstaand materiaal bestellen bij het bureau van de FENAC te Utrecht. Dit kan schriftelijk, per e-mail of via de website www.fenac.nl.

FENC